

Nr 107.

Av herr **Möller**, *angående lagstiftning rörande vanhävd
å jordbruk.*

Frågan om vanhävdslag har många gånger varit föremål för riksdagens behandling. Redan Norrlandskommittén avgav på sin tid förslag till en uppsiktslag. Kommitténs majoritet föreslog, att lagen skulle gälla endast för jord, tillhörig bolag, förening för ekonomisk verksamhet eller enskild person, som ej å fastigheten hade sitt bo och hemvist samt uppenbarligen besatte fastigheten för att tillgodogöra sig skogsavkastningen. Kommittébetänkandet åtföljdes av en reservation, undertecknad av herrar Arvid Lindman, Claeson, Kempe, vilka reservanter ålade i motsats till majoriteten alla klasser av jordägare att hålla odlad jord vid makt. Skadan för det allmänna, framhölls det i reservationen, bleve lika stor, om vanhävd av jord förekom på det ena eller andra hemmanet. Det komme vidare att väcka rättmätig harm, att lagen ej gällde mot en jordägare, som gjorde sig skyldig till uppenbar vanhävd, lika väl som mot hans granne, vilken senare endast i lika eller kanske i mindre grad gjort sig skyldig till samma fel. Den proposition, som avlämnades vid 1907 års riksdag, var byggd på den av reservanterna förordade principen. På grund av kamrarnas olika beslut föll frågan vid 1907 års riksdag.

Vid 1909 års riksdag framlades ånyo en proposition men med kommittémajoritetens förslag som grund. Sedan kamrarna denna gång genom sammanjämkning kommit till ett beslut i frågan, kom lagen av den 25 juni 1909 till stånd. Under de följande riksdagarna förelåg, motionsvis framförda yrkanden *dels* om en revision av lagen, *dels* om en undersökning av lagens verkningar. En dylik undersökning kom även till stånd och utfördes av herrar Wihlborg och Nilsson, vilka avgåvo ett betänkande angående lagens verkningar. Av detta framgick, att lagen var otillfredsställande.

Sedan togs frågan upp av jordkommissionen, som den 28 febr. 1923 i sitt avgivna betänkande framlade ett förslag till lag om förekommande av vanhävd av jordbruk, byggd på den princip, som uttalats inom Norrlandskommittén av reservanterna herrar Lindman m. fl., nämligen att lagen borde omfatta alla jordbruk, oavsett vem som är ägare. Kommissionen yttrade: »Det kan emellertid icke förbises, att lagen grundar sitt berättigande på den skada för det allmänna, som vanhävd av jordbruk medför, samt att denna skada är lika stor i vilkens hand den vanhävdade fastigheten än

befinner sig. Följdriktigheten torde sålunda kräva, att lagen gives den omfattningen, att den kommer att avse vanhävd av all i enskild ägo varande jord.» Frågan om en hela landet omfattande vanhävdslag bragtes vid 1924 års riksdag under riksdagens prövning genom motioner, väckta i båda kamrarna. I dessa motioner yrkades, att riksdagen måtte i skrivelse hemställa, att Kungl. Maj:t ville låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till vanhävdslag i enlighet med vissa i motionerna angivna huvudgrunder, vilka i det väsentliga överensstämde med jordkommissionens förslag.

I sitt utlåtande (nr 40) upptog andra lagutskottet till behandling motionerna. Utskottet framhöll, att av utredningen framginge, att även i södra och mellersta delarna av landet vanhävd av jordbruk förekom i sådan omfattning, att den kunde uppfordra statsmakterna till ingripande. Principiella skäl syntes tala för, att lagstiftningen gäves tillämplighet å all i enskild ägo varande jord och att praktiska skäl kunde föranleda, att man nödgades stanna vid att ansvaret för jordbrukets iståndsättande åvilade jordägarna, någon åtskillnad syntes ej böra göras mellan vanvård av byggnader och vanvård av jord. Utskottet hemställde om skrivelse med begäran, att Kungl. Maj:t ville skyndsamt låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till lag rörande vanhävd av jordbruk.

Denna hemställan bifölls av riksdagens båda kamrar.

Frågan överlämnades sedan till de av Kungl. Maj:t den 20 juni 1924 tillkallade jordsakkunniga, vilka som sin grundsats fastslog, att en vanhävdslag skulle endast utgöra komplement till den speciella arrendelagstiftningen. Därmed voro, enligt de sakkunnigas mening, omfattningen av lagen given, och beträffande utarrenderad jord endast såvitt det anginge nödiga åbyggnader.

Av de över de sakkunnigas förslag avgivna yttrande framgår, att meningarna bland de hörda myndigheterna voro delade, en del tillstyrkte förslaget, andra åter uttalade sig för att lagen borde avse all i enskild ägo varande jord.

Emellertid togs i 1927 års proposition ingen hänsyn till vare sig jordkommissionens förslag eller till andra lagutskottets och riksdagens 1924 uttalade mening. Propositionen upptog i allt de sakkunnigas förslag, och varje försök att motionsvis få lagen utsträckt avvisades. Propositionen bifölls av riksdagen.

Man torde redan nu efter ett år, som lagen varit i kraft, kunna konstatera, att lagen ej motsvarar de förväntningar, man borde ha rätt att ställa på en vanhävdslag, nämligen lagens förmåga att skydda mot nedläggande av jordbruk eller skydda mot att odlad jord ej lämnas att förfalla. Den nuvarande lagstiftningen kan ej förr än den kommer att gälla alla jordägare befrias från att vara en slags klasslag, tillkommen i syfte att hålla efter vissa grupper av jordägare. Det kan ej anses vara en tillfredsställande lagstiftning, som under det den beivrar en försummelse hos ett bolag, att

det ej underhåller åbyggnaderna å en fastighet, den tillåter, att en enskild jordägare får både nedriva och bortföra åbyggnaderna och låta 100-tals tunnland odlad jord i de bördigaste trakter av vårt land ligga öde och obrukade. Det kan ej vara någon mening uti, att organ finnas, vilkas uppgift är att hålla uppsikt över vanhävd, när lagen ej gör det möjligt att ingripa, där vanhävd uppenbarligt föreligger.

1924 års andra lagutskott förutsåg detta. Utskottet yttrade: »Skall lagstiftningen begränsas att avse endast vissa kategorier av jordägare, möta givetvis också stora vanskligheter vid uppdragande av gränserna. Huru dessa än fastställas, komma med all sannolikhet fall att inträffa, vilka, såsom jordkommissionen framhållit, skulle för den allmänna rättskänslan vara i hög grad kränkande. För folkuppfattningen skulle det nämligen säkerligen verka såsom en oegentlighet och orättvisa, att exempelvis av två närbelägna fastigheter, vilka båda av samma ägare vanhävdas, ingripande blott kunde ske beträffande den ena, medan till följd av lagens begränsning vanhävden å den andra finge opåtalat fortgå. Desto betänkligare skulle detta te sig, om det, såsom anledning finnes att antaga, bleve de fall, där vanhävden är störst, vilka komme att falla utom lagens räckvidd.» Denna utskottets uttalade farhåga har till fullo besannats. Som exempel därpå må anföras, att under år 1928 inkom till jordbrukskommissionen i Södermanlands län två anmärkningar om vanhävd, båda inlämnade av länsstyrelsen i länet. Det ena gällde en jordägare, som lagt ner 13 brukningsdelar, försålt och bortfört åbyggnaderna, och där cirka 70 hektar odlad jord får återgå till skogsmark, det andra gällde en egendom om ett mantal med cirka 80 hektar åker, som ej varit brukad på många år. Ingen bor på fastigheten, inga djur finnas, och allt ligger öde. Konungens befallningshavande hade genom landsfiskalen låtit verkställa en utredning, varav framgick, att den grövsta vanhävd förelåg. Men jordbrukskommissionen i länet kunde ej ingripa, därför att ägarna ej falla under den nuvarande lagstiftningen. Vi anse, att ett dylikt missförhållande bör genom en lagstiftning avhjälpas, vanhävdslagen bör omfatta all i enskild ägo befintlig odlad jord jämte nödiga åbyggnader, och att liksom skogsvårdslagen ansvaret för vanhävdens avhjälpan bör påvila fastighetens ägare, samt att brukningsdelar, som äro bebyggda, böra bibehållas, en synpunkt som har framhållits i ett yttrande över de jordsakkunnigas förslag av länsstyrelsen och hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Södermanlands län, som yttrade följande: »I tider då från det allmännas sida mycket göres för skapande av nya jordbruk bör det ej tolereras att andra jordbruk — stora eller små — lämnas att förfalla». Vi anse att denna synpunkt är värd ett beaktande. Det kan ej vara en riktig och sund politik allraminst ur nationalekonomisk synpunkt, att samtidigt som staten med stora belopp bidrager till skapande av nya jordbruk gamla av ålder bebyggda jordbruk nedläggas, och när staten genom bidrag understödjer nyodlingar, synes det oss som en statens

uppgift att tillse, att odlingen å redan odlad jord, som är av den beskaffenheten att den är värd att odla, ej nedlägges. Statsmakternas uppgift synes oss böra vara, att i första hand bevara de jordbruk och den odlade jord som finnes och i andra hand bör staten genom så kraftiga bidrag som möjligt bidraga till skapande av nya jordbruk och till utökning av landets åkerareal.

På grund av vad här ovan anförts får jag vördsamt hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte skyndsamt låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till lag rörande vanhävd å jordbruk.

Stockholm den 15 januari 1929.

Gustav Möller.
